

vloed van den lofzang waarmee de dienst wordt begonnen, mij geheel nieuw. Voor den aanvang van den dienst dacht ik mij steeds in het Huis des Gebeds, waar 's Heeren kerk samenkomt om te bidden. Ook het orgel bidt, en elk die binnenkomt, bidt: des bidders aandacht wordt niet afgeleid door jubelende accoorden of snelle trillers."

Nu vind ik dat werken met snelle trillers heelmaal niet aanbevelenswaardig. Er is ook statige jubel. Maar dat daargelaten, plaats ik hier tegenover onmiddellijk de niteenzetting, die Dr. Kuiper geeft, wat betreft het karakter van het bijeenzijn voor den aanvang van de godsdienstoefening in zijn werk over „Onze Eeredienst". Ik citeer: „Voor den overgang uit het saamkomen tot het eigenlijke vergaderen, ten einde den dienst uit te gaan voeren, is voorts het orgelspel de meest natuurlijke en als vanzelf aangewezen afleiding." Na aanhaling van een gedicht, dat heel mooi moet zijn, gaat Dr. Kuiper verder: „In den dienst zingt de gemeente; dan komt de muziek uit de ziel, en mag het orgel alleen begeleiden, leiden en steunen en moet het niet zelfstandig willen optreden. Maar vóór den dienst is een niet te lang orgelspel, dat inleidt op den dienst, kostelijk, mits de muziek dan ook daarop gericht zij. Vangt zulk orgelspel dan zacht aan, om niet te plotseling te storen, en neemt het alzo rustig de zielen op, om ze te verheffen, en op de ontmoeting des Heeren voor te bereiden, dan vervult het orgel in dit stadium zijn eigenlijke roeping, een roeping, waarin het orgel door niets anders vervangen kan worden."

Hierbij merk ik op: 1o. Storend zou 't zijn, plotseling met volle werk in te zetten, dus langzaam aan opvoeren. 2o. Zou 't orgelspel zacht moeten zijn alleen om toch maar niet af te leiden, dan kan 't beter worden nagelaten. Zie hiervoor bovengenoemd werk, hoofdstuk „Voor den dienst". 3o. Zou de organist altijd „neutraal" moeten spelen, dan moet zijn spel ontfaan, want zelfs de beste organist slaagt er dan niet in karakter in zijn spel te houden. Het wordt dan aaneenrijgen van accoorden zonder zin. In dat geval zullen de gemeenteleden, die tijdig behooren saam te komen, geen contact gevoelen tusschen dit saamkomen en het vergaderen, zoodat de tijd daartusschen misbruikt wordt voor allerlei. Juist het feit, dat het spel niet altijd gelijk is, maakt, dat de aandacht verder bepaald wordt bij wat straks gezongen zal worden. Natuurlijk moet met allerlei factoren rekening gehouden worden. Wie een schreeuwerig orgel heeft, zal het volle werk niet dan in uitersten nood gebruiken, en wie niet goed kan fantasieeren, zal minder ergernis geven als de menschen het orgel bijna niet hooren, dan wanneer hij er maar flink op loskraat. Trouwens, dan is van 't blad spelen altijd 't veiligst. Maar dan wordt de keuze ook weer veel moeilijker, daar niet bij elken psalm een passend prelude bij de hand is.

Uit het bovenstaande volgt, dat ik niet gaarne — zooals geadviseerd is — elken dienst vóór den aanvang of na afloop een koraal met volle werk rhythmisch zou doen hooren; vóór den dienst niet, omdat dan aansluiting gemist wordt met den eersten zang, en na niet, omdat het spel dan m.i. staat onder invloed van het gehoorde. Wel echter ben ik het eens met dezen raadgever, die zich de moeite getroost heeft zeer uitvoerig zijn meening te zeggen, als hij het meeste succes verwacht van plaatselijke actie. Alleen zou ik die niet beginnen in de godsdienstoefening, maar in de samenkomsten met de gemeente, zoodat die tegenwoordig nogal in trek zijn, en waarin allerlei belangrijke onderwerpen besproken kunnen worden. Van hooren spelen alleen kunnen de menschen 't niet hebben. Ze moeten attent gemaakt worden op het verschil tusschen het oude en het nieuwe, en op de verbeteringen, die met 't laatste worden aangebracht.

Daarom schijnt 't mij het beste, dat in de week samenkomsten met de gemeente worden belegd, waarin bij een causerie over het rhythmisch zingen de bedoeling daarvan op het orgel wordt „geïllustreerd". De gemeenteleden moeten daarbij zelf in actie zijn. Nu eens wordt er gesproken, dan weer speelt de organist, 't zij één regel, 't zij een vers, of een heelen psalm, terwijl van tijd tot tijd de heele gemeente, onder directe leiding, haar muzikale kracht beproeft. Indien de organist zelf de gaven van het woord in die mate bezit, dat hij zijn bedoeling op juiste en pakkende wijze kan uiten, dan is dat het beste. Ik weet uit ondervinding (n.l. het hooren van een geïllustreerde speech van een mijner collega's bij de ingebruikname van een gerestaureerd orgel) hoe de wederzijdsche waardeering daardoor kan stijgen en hoe daardoor een vruchtbare gedachtenwisseling kan ontstaan. Voert een ander dan de organist het woord, dan dient 't iemand te zijn, die 't in muzikaal opzicht volkomen met hem eens is. Dat behoeft niet juist de predikant te wezen. Kunnen plaatselijk geen geschikte krachten worden gevonden, dan misschien elders. Zou kan er tenminste een algemeene opvatting ontstaan over een belangrijke kwestie, die alle kerken aangaat. Op zoo'n proefavond kan heel goed in broederlijken geest een bespreking gehouden worden. Alles hangt hier af van de leiding. Historische en theoretische beschouwingen zouden tot een minimum beperkt moeten worden, en de volle nadruk gelegd op de praktische moeilijkheden. Wanneer een bezwaar met een proefondervindelijk weergelegd kan worden, zijn we alweer een eindje verder. En bij goeden opzet zal de gemeente zich heusch niet beklagen om den tijd aan zoo'n avond besteed. Bovendien kan men op die manier te weten komen in hoeverre een gemeente plaatselijk rijp is voor verandering. Er dient hier toch een groot gevaar vormden te worden. Sommigen n.l. willen met hun reformatie direct veel te ver gaan. Zou wil b.v. een collega, die blijf geeft heel veel voor zijn werk te voelen, zoo goed als alle Dorische koralen opruimen (niet de Phrygische), terwijl hij het pleit voert voor invoering van melodien uit de Evangelische Gezangen en den Vervolgband. Hoe men hier ook over moge denken, 't blijft zaak in de allereerste plaats te zien wat er zonder tegenwerking of beter nog, door proefname met volle medewerking van de gemeenteleden, werkelijk spoedig bereikt kan worden. Voor het einde van den weg bereikt is, zijn er nog heel wat stappen te doen. Laat de eerste er dan een zijn in de juiste richting, maar niet te groot. Daarom heb ik in mijn vorig artikel ook zoo sterk aangedrongen op aansluiting bij het bekende. Zelfs het invoeren van een geheel nieuw rhythmie dunkt mij dan, hoe radicaal het middel op 't eerste gezicht moge schijnen, een niet te groote stap en naar den goeden kant, vergeleken bij terugkeer naar het oorspronkelijke, dat mij een te moeilijke en bovendien verkeerde

nu ook bij de rechtzinnigen onmiskenbaar. Had men eerst uit conservatisme art. 23 met legzin ontvangen, nu, na het kerkelijk Sadowa, verwachtte men alles van dit artikel, ja hoopte men eindelijk, na een luttel tal van jaren, ook het toppunt aller wenschen te bereiken, en de vergaderzaal der Synode door „welgezinden" te heroveren.

Dr. Kuiper toont nu aan, dat de directe verkiezing der kerkeraadsleden als blijvende maatregel onverdedigbaar is. De soevereiniteit van het goddelijk gezag, de soevereiniteit van Christus wordt door art. 23 uitgeruimd tegen de volkssovereiniteit. Bij gemis aan een wettig kerkbestuur scheen deze revolutionaire weg de eenige uitweg, die tot verandering van het schijnbestuur en tot vestiging van een wettig bestuur leiden kon; maar als blijvende organisatie moet de directe verkiezing door het christelijk bewustzijn verworpen en met alle kracht bestreden worden.

Verder betoogt de schrijver, dat de werking van art. 23, zonder meer, nooit tot kerkherstel kan leiden. De verwachting, dat art. 23 ons een rechtzinnige synode zou brengen, berustte z.i. op een tuitieve kansberekening. Nooit zou door de werking van art. 23 de gewenschte Synode komen.

Na het lezen van „De Werking van Artikel 23" schreef Ds J. H. Gunning Jr in hetzelfde tijdschrift, blz. 659—668, een woord aan Dr A. Kuiper onder den titel: „Laat ons één zijn met elkander". 't Was een kort woord van sympathie, van broederlijke instemming. „Uw beschouwing van Art. 23 deel ik van ganser harte, en kan ze niet hooren uitspreken, zonder mijn volle instemming te betuigen... Ik voeg mij bij uwe stem, bij die van Hoedemaker, Beynen, van allen die, met verschil van inzichten op één bodem des geloofs staande, roepen: Laat ons samen bidden om den Heiligen Geest, samen werken in de kracht des Heeren."

stap toeschijnt. Hier mag ik er misschien wel tevens de aandacht op vestigen, dat volgens de methode door mij voorgestamt, niet gezongen wordt op heele en halve tonen, verhouding 2:1, maar even goed grooter verhoudingen voorkomen, b.v. 3:1. Ik heb trouwens meenen op te merken, dat wie tracht volgens oorspronkelijk rhythmie te zingen, zich ook niet houdt aan het heel en half, maar vaak onbewust de verhouding 3:1 invoert.

Thans nog een enkel woord over iets, dat me zeer verblijdt heeft. In een van de mij gezonden brieven las ik: „Zou het niet mogelijk zijn, dat de Gereformeerde organisten zich organiseren, voeling houden met elkander, zoodat, wanneer we mogelijk worden geadviseerd inzake Kerkgezang, tenminste ons uiten kunnen als één man?"

Van anderen weet ik, dat zij deze vraag eveneens gesteld hebben. Zelfs zijn er, die het organisatievraagstuk zoo hebben opgelost, dat zij zich aangesloten hebben bij een vereniging, die ontkent, dat de belijdenis harer leden zelfs maar eenigszins samenhangt met haar werk, en „wier streven geheel staat buiten en boven de godsdienstige kwestie."

Er zijn zooveel dingen, die wel eens ernstig onder de oogen gezien mochten worden van Gereformeerde standpunt, dat m.i. organisatie ten eerste gewenscht is. Niet om te kort te doen aan waardeering van het werk door een neutrale vereniging verricht, — het goede daarin mag zelfs niet voorbijgezien — maar omdat we als Gereformeerde organisten juist heel zeker weten, dat onze grootste moeilijkheden alleen begrepen kunnen worden door hen, die met ons op denzelfden grondslag staan. Wie onzer organisten dan ook geloof, dat wij elkander bij nauwer samenwerking tot zegen kunnen zijn en het stichten van een Bond van Organisten bij de Gereformeerde kerken om des geloofs wille, indien mogelijk, ook noodzakelijk acht, sture even een bewijs van instemming met vermelding van functie en juist adres. Geve God, dat ieder onzer voor het vervullen van zijn taak de kracht verwacht van Hem, die ook van muzikale gaven de Gever is, en geve Hij een diep besef van de verantwoordelijkheid, die het gebruik van deze gaven een ieder persoonlijk oplegt.

J. L. F.

UIT DE BUITENLANDSCHE KERKEN.

Het nabije Oosten.

In nummer 7 van dezen jaargang schreef ik onder den titel: een zilveren feest over den arbeid van den Duitschen hulpbond voor het werk der Christelijke liefde in het Oosten. Naar dat artikel wil ik den lezer verwijzen, om niet nog eens mede te deelen aangaande het ontzaglijk moeilijke werk door dien bond verricht, wat ik daarvan reeds schreef. Een opmerking laat ik voorafgaan aan mijn verdere mededeelingen. In bepaalde kringen van lieden, die ook nog gereformeerd zich noemen, hoort men nog al eens de nadere aanduiding van oppervlakkige prediking en predikers, van wie men niet gediend is. Wie zou daarvan ook gediend kunnen zijn? Wie wagt niet van zeer lichte spijs? Hun hart heeft wat door anderen wordt genoemd: zware kost. Nu geef ik

Ook Groen van Prinsterer, Nederlandsche Gedachten, 2e serie, I, blz. 91 en 92 betuigde zijn instemming met deze brochure van Dr. Kuiper, en waarschuwde: „Geen verderfelijker geschenk dan art. 23; indien men, om de aanvankelijke gunstige uitkomsten eener enkel reglementaire kiesbevoegdheid, zich illusie maakt omtrent de straks doodelijke werking van een palliatief en het, in onzen tegenwoordigen toestand, alleen genoegzaam panacee voorbijziet."

En later nog weer op blz. 289: „Art. 23, zonder Confessioneele beperking, geeft, in beginsel en, vrees ik, na kortstondige illusie, ook feitelijk, de Kerk aan het ongelooft prijs."

De moderne Dr H. Oort beoordeelde het opstel van Dr. Kuiper in De Tijdspiegel en bracht het in verband met wat Ds H. Pierson in De Gids had geschreven over de heerschappij van de bourgeoisie in de Ned. Herv. Kerk. Naar het oordeel van Dr Oort hadden de orthodoxen bij de verkiezingen gezegepraald door de hulp van het gepeupel, aangevoerd door eenige dweepers uit de achterbuurt. Zie daartegen een artikel van I. Esser in De Heraut van 16 April 1869.

Over art. 23 was in de Stemmen voor Waarheid en Vrede, 1868, ook nog geschreven door Ds J. C. Verhoeff van Utrecht (refersat, uitgebracht in de Predikantenvergadering), blz. 559—566, en door Ds C. S. Adama van Scheltema, blz. 1089—1096.

In Confidentie, 1873, blz. 19 kon Dr. Kuiper ook ten aanzien van dit onderwerp met volvoering constataren: „Veroorloofde ik mij in „de werking van artikel 23" het onhoudbare van ons representatiesysteem te wraken, en hen te weer spreken, die van den nieuwen toestand voetstoots wonderen wachten, bijna opijelijk vond ik nog dit jaar dezelfde gedachte in het vlugschrift van Dr. Gramer o.s."

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

XV.

14. De werking van Artikel 23. Amsterdam, H. Höveker, 1869.

In zijn eerste brochure (zie onder no. 4 van deze Bibliografie) had Dr. Kuiper het algemeen stemrecht der gemeente, volgens artikel 23, als overgangsmatregel met vreugde begroet, maar als normale kerkregeling veroordeeld. In deze brochure, een overdruk uit De Vereeniging, Christelijke Stemmen, Deel XXIII, blz. 513—541, gedateerd Januari 1869, gaat hij nu de uitwerking van dezen maatregel na. Het was een kerkelijke veldtocht, niet ongelijk aan Pruisen's krijg in '66: een aaneenschakeling van glorierijke overwinningen, schier zonder inspanning en met de grootste ongelijkheid van wederzijdsche verliezen bevochten. En als ten glorierijk besluit van het steeds zegenpralend voorwaartsrukken, kwam eindelijk het Sadowa van dien onbloedigen, maar toch zoo gewichtigen veldtocht, met de schitterende en alles beslissende overwinning, die de kroon op heel den strijd kwam drukken: de overwinning der orthodox zich noemenden in het groot en machtig Amsterdam.

Maar wat men in Pruisen zag na Sadowa, zag men na den triomf der rechtzinnige kerkpartij ook bij ons. Diezelfde groote nationale partij, die Bismarck eerst dwarsboomde, vergat, na Sadowa, om den wonderen uitslag van den strijd, haar vroegere houding, gaf haar beginselen prijs en ging kruipen aan de voeten van denzelfden staatsman, dien men eerst zoo fel bestreden, zoo verguisd had en gehood.

En diezelfde trek van onzedelijke politiek was